

Két és fél év Irakban

Dr. Kassai Tibor, a budapesti Állatorvos-tudományi Egyetem Parazitológiai és Állattani Tanszékének tudományos munkatársa, az ENSZ Élelmezésügyi és Mezőgazdasági Világszervezete (Food and Agriculture Organization of the United Nations, FAO) állatorvos-helmintológus szakértőjeként családjával két és fél évet (1970–1972) Irakban töltött. Előkészületben van a közel-keleti térségben szerzett tapasztalatait felidéző emlékiratkötetének megjelenése. Lapunkban közreadjuk a készülő visszaemlékezés néhány részletét.

Megtelepedésünk Irakban

1970. március 4-én, egy szerdai napon, késő éjjel szálltam ki a MEA-gépből (Middle East Airlines), és vettem az első bagdadi lélegzetet. Különös, de kellemes érzés volt. A projektigazgató és egy arab kolléga (Jawad) várt a repülőtéren, akik az Opera Hotelben foglaltak szállást a számomra. Ez egy szerény igényű, kisebb otthoni vidéki szállodára emlékeztető szálláshely volt, amelynek a barátságos alkalmazottai – mindegyik a szállodavezető, a mindenki által Jacknak szólított kedves, asszír-keresztény Yacoub Gewargis – megkönnyítették a szokatlan viszonyokba való beilleszkedésemet, később pedig, amikor már feleségem és két kisfiam is megérkezett, megindító együttérzéssel segítettek bérelt, tartós otthonunkban való „honfoglalásunkat”. (...)

Az iraki, központi Állatorvosi Diagnosztikai és Kutatóintézetben megkezdődtek a megbeszélések arról, hogy milyen feladatokra célszerű a projekt szellemi és anyagi potenciálját felhasználni. A feladatokat három arab kollégával való szoros együttműködésben kell megvalósítanunk, ők az én „counterpartnak” nevezett közvetlen munkatársaim. Korban és

Iraki munkatársaimmal: (balról) jómagam, Jawad, Kadhim, Jack és Munaf

rangban legelső közöttük Jawad K. Kadhim, az intézet parazitológiai részlegének állatorvos vezetője. Értelmes, felkészült, segítőkész, jóindulatú munkatárs, aki az USA-ban szerzett MS diplomát. Őt sem lesz könnyű kimozdítani az Irakban általánosnak mondható kényelmes munkatempóból. Másik munkatársam Khalil I. Altaif, lendületes és ambiciózus, vidám, kellemes társasági ember, aki a 7 hónapos, FAO-ösztöndíjas ausztráliai tanulmányútjáról májusban tért vissza. Hamar rájöttem, hogy őt a kitartó és alapos munkavégzésre kellene valahogy rászoktatni. Harmadik munkatársam, Munaf N. Jabbir 1970 decemberében csatlakozott az intézethez. Ő volt a legfiatalabb, szerény, komoly fiú, akinek a szorgalmára és megbízható munkájára a feladatok elvégzése során elsősorban számíthattam. Vidéki útjaink során valamelyik counterpartom mindig velem volt, vagyis hárman osztoztak a kiszállásaink során közösen elvégzendő feladatokban. Így történni lehetett, hogy szolgálati időm végére Irakot jobban megismertem, mint amennyire arab kollégáim ismerték. (...)

Folytattuk a lakáskeresést. Végül Bagdadnak a jómódú arabok lakta Al Mansoor nevű negyedében találtunk egy egészen egyedi hangulatú, barátságos, kertes házat. Lapos tetejű, egyszerű épület, tágas nappalival, kandallóval, a falra festett, valami perzsa mitológiai jelenetet ábrázoló freskóval, ebédlővel, konyhával, hálóval, a gyerekek számára is külön szobával, a fürdőszobában enyhén erotikus hangulatú csempézettel. A ház előtt terasz, az árnyas kertben kis medence (ami vizet ugyan csak ritkán látott), homokozó, gyönyörű legyezőpálmákkal, rózsasalugassal, fügefákkal és kocsibeállással. Volt a háznak valami sajtós keleti romantikája, ami megnyerte a tetszésemet. De tetszik-e majd feleségemnek, Ildinek is? Mint kiderült, a házat egy kiváló perzsa építésmér-

nők tervezte a maga és családja számára, de aztán politikai okokból hamar nyugdíjazták, és jobbnak látta, ha idejében Londonba távozik. Így vált kiadóvá az üresen maradt villa. Szerencsénkre! (...)

Március 12-én Bejrútba repültem, hogy a repülőtéren várjam az odaérkező feleségemet és két kisfiamat. Tamás másfél éves, Tibi hét és fél. (...) A házat előbb kifestettük, és március 23-án beköltözünk. Jack kiállította a szállodai számlát – négy helyett két személyre –, és még abból is engedett. Aztán felajánlotta, hogy az egészet fizessem ki majd később, „most úgyis kell a pénz másra”. Kerített egy gázszerelőt, aki beállította a kölcsönbe kapott gáztűzhelyt, de pénzt nem fogadott el, Jack rendezte a számlát. Gyerekágyat, matracokat, ágyneműket kaptunk kölcsön az Opera Hoteltől (átvételi elismervény nélkül és ingyen), amíg a földön alvás időszakából kikeveredünk. Az önzetlen és nagyvonalú segítőkészség hihetetlen sorozata! Sokat segítettek az új barátainktól kölcsönbe kapott tárgyak is, mint pl. egy hűtőszekrény, egy gázkályha a hozzá tartozó gázpalackkal, edények, egy asztal, székek, vagy a bútorszárláskor velünk tartott arab kollégáink, akik jól ismerték a helyi alkudozási szokásokat. Fáradtan, de az otthonra találtak megnyugtató érzésével tértünk pihenőre. Ez a ház lett igazi otthonunk, amíg Bagdadban tartózkodtunk. (...)

Szakmai munka

Az iraki állategészségügyi hatóság kétféle szakterületen várt el eredményeket a helmintológus szakértőtől. Elvárta egyrészt a kutatómunka feltételeinek a megteremtését és eredményes kutatásokat az Abu Graib-i központi intézetben, ahol – minden kezdeti nehézség ellenére – 1970 közepére sikerült egy új parazitológiai diagnosztikai és kutatólaboratóriumot létrehozni. Július közepén éreztem először, hogy a felújított és kibővített laboratóriumban megteremtődtek némi kutatómunka tárgyi és hangulati feltételei. Elvárta másrészt az állatorvosi diagnosztikai laboratóriumok hat egységből álló hálózatának a kiépítését, felszerelését és munkájának megszervezését az ország területén (ez utóbbit természetesen együttműködve a projekt többi, tizenkét nemzetközi szakértőjével). (...)

A FAO-szakértőknek nem az volt az elsőrendű teendőjük, hogy teljesítsék a szakmai fel-

A bagdadi ház, amelyben laktunk

adatokat, hanem az, hogy felkészítsék a helyi szakembereket e feladatok elvégzésére. De mit tehet a szakértő, ha a potenciális tanítványok részéről hiányos alapképzettséget, érdektelenséget, közömbösséget, lustaságot tapasztal? Az iraki kollégák többségét nem a szaktudás és tapasztalat megszerzése érdekelte, hanem a karrierépítés, amelynek egyik hatásos eszköze volt egy FAO-ösztöndíj megszerzése valamelyik külföldi országban (mint pl. Khalil egyéves ösztöndíja Ausztráliában, ahonnan magatartási problémák miatt 7 hónap után vissza kellett térnie Irakba). (...)

Augusztusban lassan kezdett termőre fordulni az első hónapok alapozó munkája. Munkatársaim azonban továbbra is a kevés munkával elérhető, könnyű és felszínes megoldásokat keresték, pozitív érzelmi kapcsolat nélkül azokkal a témákkal, amelyeken dolgoztunk. (...) Lassan azért javult a munkamorál, és az elvégzett közös munkánknak a következő esztendőben már egészen jó emlékké szakszakai is voltak. (...)

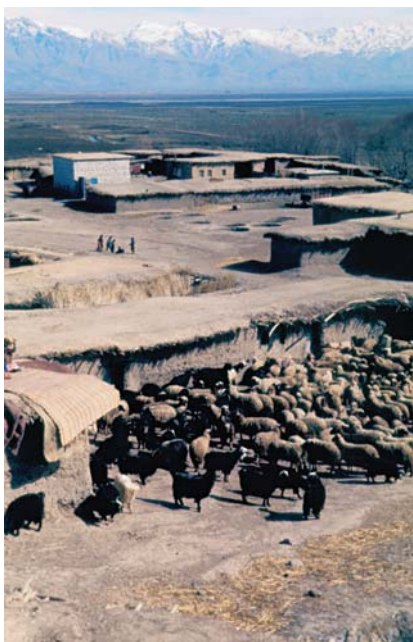
Irakba érkezésem (1970. március 4.) csaknem egybeesett azzal az idővel (1970. március 11.), amikor az iraki kormány és a kurdok között létrejött békemegállapodással véget ért a hegyekbe visszahúzódott kurd felkelők és a jól felszerelt iraki reguláris alakulatok 1961 óta tartó kegyetlen és kilátástalan háborúja. Tanúja voltam, hogy a nép utcabálszerű zenés-táncos-énekes multságokon adott kifejezést az örömeinek. A kormány elismerte a kurd népet mint kisebbséget, a kurd nyelvet második hivatalos nyelvvé nyilvánították az országban. Az iraki kormányban öt miniszteri posztot kurdokra bízta. A megkötött szerződés kilátásba he-

lyezte egy autonóm kurd tartomány megalapítását Irakon belül. A kurdok viszont hitet tettek az iraki állam oszthatatlansága mellett. 1972 tavaszán létrejött egy 15 évre szóló szovjet–iraki barátsági szerződés. A bizakodó hangulat azonban kérészerű volt. A Kirkuk környéki olajmezők tulajdonjoga körüli viták 1974-ben újabb háborúhoz vezettek. Ám én ekkor már nem tartózkodtam Irakban.

Különösen emlékezetes maradt számomra legelső kiszállásunk az ország kurdok lakta északi területére. Korán indulunk, Jawad volt a kísérőm. Amint melegegett az idő, és a sofőrünk, Mohamed levetette

a kabátját, észre kellett vennem, hogy a hóna alatt egy oldalára erősített pisztolytáska lapul, benne egy kézi lőfegyverrel. Később azt is észrevettem, hogy a kocsis kesztyűtartójában egy fehér kendőbe takart másik pisztoly is tartozik a kiszállásra vitt kellékeink közé. Kérdésekre, hogy miért viszünk magunkkal pisztolyokat, az volt a válasz, hogy a kurdok hirtelen haragú emberek, legtöbbször lőfegyvert hordanak magukkal, s ha netán konfliktushelyzetbe kerülünk, legyen mivel megvédeni magunkat. Ebben maradtunk, bár nem sok esélyt jósoltam volna magunknak, ha valahol Kurdisztánban a pisztolyaink használatával próbáltunk volna egy konfliktushelyzetet megoldani. Kaschula doktor, a tervigazgató, maga is veszélyesnek ítélte tervezett kurdisztáni kiszállásunkat, és megpróbált róla lebeszélni. Én azonban makacsul tervbe vettem, hogy két kurdisztáni helyszínt is beszervezek a juh-tüdőférgesség elleni védekezés módszereinek összehasonlítására szervezett, tizenegy nyájban beállított, országos méretű terepkíséretbe. (...)

Moszulban a kurdisztáni régió főállatorvosa, a kurd Dzsamal doktor barátságosan fogadott minket. Az ő tanácsára kerestünk fel egy kurd falut, mintegy 30 km-re a műúttól, ahová el is kísért bennünket. A falu első embere is bizalommal fogadta a szokatlan látogatókat. Az ő falubeli státusát arról lehetett felismerni, hogy a nyakában egy szovjet gyártmányú géppisz-

Kísérelti nyájunk egy kurd falu egyik udvarában

toly lógott. Miután elvégeztük a kísérletbe vont juhnyáj gyógyszeres, illetve tüdőférgesség elleni vakcinás kezelését, a falu első embere (mondjuk a polgármestere) vendégül látta a tizenkét főnyi társaságot a saját házában. A földre terített szőnyegekön ülve vetőkörül a nagyméretű, ovális tálal, amelyen nagy halomban állt a finom rizs, rajta ínycsiklandó báránysültdarabokkal. A tál közepén, mintegy a tál díszeként, egy zsírfarok látványa fogadta a lakoma résztvevőit. A kis tálakban felszolgált ízletes zöldbalevest kanállal fogyasztottuk, a rizst és a báránysültet azonban az ősi szokás szerint, egyszerűen

tíz ujjal. Nekem jutott azért villa és kés is, különben – gondolhatták vendéglátóim – a vendég még éhen marad. Italként hegyi forrásvíz, vagy kóla, 7-up és efféle üdítők szolgáltak. Természetesen nem maradt el az ebéd végén a közepén karcsúsodó üveg poharakban felszolgált és lime-mal, cukorral ízesített kitűnő tea és az üdítő, hígított aludttej (liban) sem. És ekkor következett az igazi meglepetés. Mindenki elővette a maga pisztolyát (már akinek volt), amelyek aztán kézről kézre adva körbejárták az „asztalt” – gondolom, hogy mindenki szemügyre vehesse a fegyver márkáját, korát, kaliberét, teljesítményét –, majd visszakerültek tulajdonosukhoz. (...) Amikor aztán útra készen beszálltunk a Land Roverbe, vendéglátó házigazdánk kivette a tárat a géppisztolyából, kirázott belőle egy félmaroknyi töltényt, és a meglepett sofőrünk markába nyomta. A keleti ember szereti a szimbólumokat. Ezzel a gesztussal azt juttatta kifejezésre, hogy eddig a vendégeim voltak, eddig gondoskodtam a biztonságotokról. Most útnak indultok. Allah legyen veletek, meg ez a pár töltény. (...)

A hazatérés

Iraki szolgálatom ideje a végéhez közeledett. A zárójelentés elkészítésének lázában égtünk, amikor ajánlat érkezett a FAO-központból, hogy egy Iránban, teheráni központtal működő,

„Terített asztal”

az irakihoz hasonló projekt vezetésére is keresnek projektigazgatót. Irak után elvállalnék-e egy újabb, 3 évre szóló megbízatást? Az ajánlat roppant csábító volt. Teherán a sah idejében kulturált, vonzó hely volt, iráni kirándulásunkról – leszámítva autóbalesetünket – jó benyomásokkal tértünk vissza Irakba, a feladatot és a FAO-adminisztráció működését már jól is-

mertem, otthon pedig nem várt rám olyan szakmai feladat, ami halaszthatatlanná tette volna hazatérésemet. Egy iráni újabb 3 évvel együtt 5 és fél év lett volna a FAO-nál eltöltött szolgálati időm, márpedig 5 év szolgálati idő elegendő volt a FAO-nyugdíjjogosultság megszerzéséhez. És a rangos projektigazgatói fizetés is nyomós

Vendéglátó kurd házigazdánk hétköznapi viseletben

érv volt az ajánlat elfogadása mellett. Másfelől azonban arra is gondoltunk, hogy talán nincs jogunk idős szüleinket túl sokáig megfosztani a velünk és az unokáikkal való fizikai kapcsolattartás lehetőségétől. (...) Nem lesz-e majd túl nehéz a visszailleszkedés az otthoni szakmai és társadalmi életbe? Nem akartunk a FAO-nál gyakran látott, csak az anyagi előnyökre koncentráló, szükség szerint országról országra vándorló, lényegében hazátlan világpolgárokká válni. (...) Hiányzott már nekünk az otthoni tájaknak, színeknek, illatoknak, ízeknek, hangulatoknak, beszélgetéseknek, emlékeknek, dallamoknak, a harangzúgásnak, az évszakok változásainak és sok egyébnek az a szavakban nehezen megfogalmazható együttese, amit egyszerűen hazának szoktunk nevezni, s ami nélkül másutt az ember idegenben érzi magát.

Úgy döntöttünk, hogy hazatérünk. (...)

Helmintológusi zárójelentésem 1972. augusztus 29-én, projektigazgatói zárójelentésem a projekt második szakaszáról pedig szeptember 11-én készült el. Mindkettőt elfogadták. A FAO-projektek nem kevés szakzavarral jellemezhető szakaszából – lelkesedés, kijózanodás, pánik, kiértékelés, az ártatlan megbüntetés és azok megjutalmazása, akik semmit sem tettek – esetünkben megvalósult a lelkesedés, a kijózanodás és a kiértékelés, elmaradt viszont a többi három. (...)

Epilógus

A mából visszatekintve Irak zaklatott – a célt vesztett, elvakultan etnonacionalista szellemiségű vezetés és a kiéleződött vallási és etnikai ellentétek miatt kirobbant véres polgárháborúktól sanyargatott, az iraki-iráni háború, majd az angolszász katonai invázió által sújtott – újkori történetére, azt kell mondanom, hogy iraki FAO-szolgálatom ideje – nagy szerencsémre – éppen arra a néhány évnnyi rövid időszakra esett, amikor az országban az építő-fejlesztő törekvéseknek kedvező viszonylagos nyugalom uralkodott. (...)

Az olvasót érdekelheti, hogyan alakult három közvetlen munkatársam sorsa Irakból való eltávozásom után. A rangidős Jawad volt az Állategészségügyi Diagnosztikai és Kutatóintézet parazitológiai osztályának a vezetője. Nem volt híve a Szaddám-rezsimnek, s bár aktívan nem politizált, egy idő után jobbnak látta, ha biztonsága érdekében elmenekül az országból; Líbiában telepedett le. Khadim volt a kurzusértelmiségi, tagja a Baasz Pártnak, aki előtt a gyors érvényesülés minden lehetősége nyitva állt. Az Egyesült Királyságban megszerezte PhD-fokozatát, majd a Bagdadi Egyetem Állatorvosi Fakultásának a dékánja lett. További sorsát nem ismerem. A legfiatalabb, s talán letehetségesebb volt Munaf (...). Őt az iraki-iráni háború idején besorozták, a frontra került, fogásba esett, és nyoma veszett. Íme, a politika (a helyi és a nemzetközi) így szólt bele kérlelhetetlenül az egyszerű emberek életébe, és jórészt hatástalanította a FAO-nak (egyebek közt) az állategészségügy fejlesztésére irányuló törekvéseit is a Közel-Kelet térségében.

DR. KASSAI TIBOR